

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : MRG5280036
 ชื่อโครงการ : จากงานวิทยาสู่กระบวนการวิจัย: ศึกษาปรากฏการณ์วิทยาในสถาปัตยกรรม
 ชื่อนักวิจัย : ดร. สันต์ สุวจันทร์ภักดิ์
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 อีเมลล์ : sant_s@mail.arc.cmu.ac.th
 ระยะเวลาโครงการ : 16 มีนาคม 2552 – 15 มีนาคม 2554

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อตรวจสอบอิทธิพลของแนวคิดทาง “ปรากฏการณ์วิทยา” ที่มีต่อสถาปัตยกรรมศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระดับทฤษฎี (วิธีวิทยาในงานวิจัย) และระดับปฏิบัติการ(หลักในงานออกแบบ)
2. เพื่อทำการรวบรวม จัดกลุ่มแนวทางของการประยุกต์ใช้แนวคิดทางปรากฏการณ์วิทยาที่เกิดขึ้นในงานเขียน งานวิชาการ และงานวิจัยสถาปัตยกรรมในประเทศไทย
3. เพื่อสร้างให้เกิดความชัดเจนในหลักเกณฑ์ วิธีวิจัย เครื่องมือในการเก็บข้อมูลตามแนวคิดทางปรากฏการณ์วิทยา เพื่อนำไปใช้ในการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำหลัก: ปรากฏการณ์วิทยา, กระบวนวิธีวิจัย, อัตลักษณ์, ถิ่นที่, สถาปัตยกรรม

“ปรากฏการณ์วิทยา” ถูกพูดถึงและถูกนำมาใช้ในศาสตร์ทางสถาปัตยกรรมเป็นอย่างมากเช่น ในแง่มุมของการสร้างประสบการณ์ การลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และความทรงจำหรือแม้กระทั่งนำกลับมาใช้เพื่อการออกแบบ แต่กลับไม่ได้พูดถึงเท่าที่ควรและบ่อยครั้งที่นำมาใช้แบบไม่รู้เท่าทันหรือตระหนักถึงแนวคิดทางปรากฏการณ์วิทยาอย่างเข้าใจ ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการตรวจสอบอิทธิพลของแนวคิดทาง “ปรากฏการณ์วิทยา” ที่มีต่อสถาปัตยกรรมทั้งในระดับทฤษฎี (หรือในระดับกระบวนการวิธีวิจัย) และระดับปฏิบัติ (หรือในระดับออกแบบ) รวมทั้งการสร้างความรู้กระจ่างชัดในการนำเอาปรากฏการณ์วิทยามาใช้เพื่อเป็นกระบวนการวิธีวิจัยในการทำวิจัยและเงื่อนไขในการออกแบบ

งานวิจัยชิ้นนี้ตั้งอยู่บนการวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างละเอียดอ่อนจาก งานวิจัยของนักวิชาการไทยสามท่านหรือที่งานวิจัยชิ้นนี้เรียกว่า วรรณกรรมคัดสรรขั้นที่1 ประกอบไปด้วยงานเขียนของ รศ.ดร. ทิพย์สุดา ปทุมมานนท์ ทั้งสี่เล่ม คือ ปรากฏการณ์ศาสตร์ในสถาปัตยกรรม (2539), สถาปัตยกรรมกึ่งศาลแห่งความคิด (2543), จิตวิทยาสถาปัตยกรรมมนุษย์ปฏิสัมพันธ์ (2547), และจิตวิทยาสถาปัตยกรรมสวัสดิ์ (2549) และ งานวิจัยของ มล.ดร. ปิไลดา เทวกุล, “A Tradition Rediscovered: Toward an Understanding of Experiential Characteristics and Meanings of the Traditional Thai House” (1999), และงานวิจัยของ วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ, “การศึกษาเพื่อจัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟู ย่านสามแพร่ง” (2543)

โครงสร้างของงานวิจัยชิ้นนี้ตั้งอยู่บนการขยายความ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และ วิพากษ์วรรณกรรมคัดสรรขั้นที่ 1 นี้ โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 6 บท และผลจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ที่ได้เรียบเรียงผ่านโครงสร้างของงานวิจัยพบว่า “ปรากฏการณ์วิทยา” ที่มีอิทธิพลต่องานสถาปัตยกรรมนั้น เกิดขึ้นโดยผ่าน “การเชื่อมโยง” โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรากฏในสามระดับ คือ การเชื่อมโยงระหว่างตัวตนและโลก, การเชื่อมโยง

ระหว่างสิ่งของทางกายภาพและความเป็นสิ่งของ, การเชื่อมโยงระหว่างคนและถิ่นที่, การเชื่อมโยงทางประสบการณ์ ส่วนเงื่อนไขของการนำเอาปรากฏการณ์วิทยาไปเป็นกระบวนการวิจัยหรือเครื่องมือวิจัยนั้น จะต้องคำนึงเงื่อนไขทั้ง 6 ประการเหล่านี้ เงื่อนไขที่ 1 คือ “จะต้องกำหนดจุดยืนของเราก่อนที่จะเข้าไปมีประสบการณ์ในพื้นที่”, เงื่อนไขที่ 2 คือ “จะต้องกำหนดสถานะ ปัจเจก สิ่งของ หรือพื้นที่ที่เราจะพิจารณาความสัมพันธ์ด้วย”, เงื่อนไขที่ 3 คือ “จะต้องตระหนักถึงมิติทางประวัติศาสตร์ ผ่านประสบการณ์ ความทรงจำ รวมถึง ความหมาย ที่ถูกดึงมาใช้ในการพิจารณาปรากฏการณ์”, เงื่อนไขที่ 4 คือ “จะต้องกำหนดให้ได้ว่าอะไรคือ ‘หน่วยวิจัย’ (Units of Analysis)”, เงื่อนไขที่ 5 คือ “จะต้องรู้จัก เทคนิคและวิธีในการตีความและถอดความ”, และ เงื่อนไขสุดท้ายที่นักวิจัยจะต้องตระหนักถึง คือ จะต้องมีความเข้าใจในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการปรากฏขึ้นของปรากฏการณ์

งานวิจัยชิ้นนี้พิสูจน์ให้เห็นว่า “ปรากฏการณ์” มิใช่เป็นสิ่งที่เป็นามธรรมและเป็นความคิดความรู้สึกในเชิงอัตวิสัย และในขณะเดียวกันก็มิใช่สิ่งที่วัดได้ในเชิงวัตถุวิสัย แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการเชื่อมโยงของทั้งสองและที่สำคัญสามารถแยกพิจารณาในรายละเอียดได้ ภายในกรอบทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยานี้มีคำสำคัญหลายต่อหลายคำ เช่น ตัวตน การดำรงอยู่ เส้นขอบฟ้า มโนทัศน์ความเข้าใจ พื้นที่ ถิ่นที่ จิตวิญญาณของถิ่นที่ ความทรงจำสั่งสมร่วม ฯลฯ คำเหล่านี้สามารถเข้าใจได้ว่าเป็น ความพยายามที่จะสร้างแนวคิดรวบยอดหลัก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องเข้าใจในเงื่อนไขและปัจจัยที่อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดรวบยอดหลักเหล่านี้ ผลลัพธ์ที่ได้มาจากการเข้าสู่ปรากฏการณ์มิใช่ การอ้างอิงและอ้างสิทธิเหนือความหมาย และ กำหนดสร้างวาทกรรมของความแท้ขึ้นมาใหม่ เพราะนั่นเท่ากับเป็นการตกหลุมพรางของความคิดอีกครั้ง เพราะ ปรากฏการณ์วิทยา คือ ศาสตร์และกระบวนการวิธีในตัวเองที่เอื้อให้เราสำรวจตัวตนและการดำรงอยู่

Abstract

Project Code : MRG5280036
Project Title : From Epistemology to Methodology: Phenomenology in Architecture
Investigator : Dr. Sant Suwatcharapinun
E-mail Address : sant_s@mail.arc.cmu.ac.th
 Faculty of Architecture, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand
Project Period : 16 March 2009 – 15 March 2011

This research aims:

1. to investigate how “Phenomenology” has influenced on architecture both in the theoretical and in the practical level
2. to conceptualize and categorize ways of using “Phenomenology” in the literature, academic writings, and architectural researches in Thailand
3. to clarify what the conditions we need to be aware of when “Phenomenology” is used as a research framework, a methodology, as well as methods to conduct the research

Keywords: Phenomenology, Methodology, Identity, Place, Architecture

Within the multi-disciplinary approach, “Phenomenology” has been brought to the architectural discipline, such as for capturing the experience in space, for conducting a research fieldwork related to history and memory of the people and in the particular site, and somehow those information has also been used as a part of design materials. Yet, such knowledge has not been discussed that much or used without knowing the vital conditions. This research aims to investigate how “Phenomenology” has influenced on architecture both in the theoretical and in the practical level, and also to clarify what the conditions do we need when we use “Phenomenology” in a research methodology as well as in a design process.

This research is based heavily on the selected primarily literature of three Thai researchers: Asst. Prof. Tipsuda Patumanon's book series, which I call “Phenomenology of Architecture's Series” (from 1996 – 2006); Piyalada Devakula, “A Tradition Rediscovered: Toward an Understanding of Experiential Characteristics and Meanings of the Traditional Thai House”; and Wimonrart Isarathammanoon, “A Study for the Preservation and Renewal Program of Sam Prang District”

The structure of this research has divided into 6 chapters. From the analysis and synthesis process, this research found that the vital important condition that “Phenomenology” has influenced on architecture is through the notion of “connectivity”. There are three levels of connectivity: 1) between the Self and the World, 2) between The Object and The Thing, and 3) between Being and Place through experience. Moreover, there are six conditions for those who aims to use

“Phenomenology” as a research methodology need to be aware of: 1) we must have a clear position before we experience the site or the event, 2) we must realize the status of the people, the thing or the place we aim to experience, 3) we must be aware of historical layers in the site or of the event through the experienced, memory or meaning in order to explore the phenomenon, 4) we must identify what the research units are, 5) we must learn the technique and the concept of interpretation, 6) we must understand the result and the meaning deriving from the experience, in particular should be regarding as a way of understanding the self

This research is able to show “Phenomenology” is not totally abstraction or only a subjective experience which hardly be proof or arguable; at the same time it is not something that can be measure objectively. It is about the connectivity and that can be explored methodologically. There are various jargons in this epistemology, such as “Being/being”, “the Self”, “Horizontal”, “Understanding”, “Place/Space”, “the Spirit of Place”, “Collective Memory” etc. It is important to unpack these words in order to get into the phenomenon. Importantly, the notion of “Authenticity” and “Root” should be understood as a way of returning to oneself, not a way of claiming the origin over the other.